

Stanisław Hareźga

Rola Pisma Świętego w Kościele według 2 Tm 3,14-17

Verbum Vitae 13, 169-177

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROLA PISMA ŚWIĘTEGO W KOŚCIELE WEDŁUG 2 Tm 3,14-17

Ks. Stanisław Harężga

Wśród nowotestamentalnych wypowiedzi na temat zbawczej skuteczności Pisma Świętego wyróżnia się fragment z 2 Tm 3,14-17. W badaniach nad tym tekstem na pierwsze miejsce wysuwa się zazwyczaj zawarte w nim bezpośrednie świadectwo o natchnieniu biblijnym¹, pomijając fakt, że głównym jego przesłaniem jest zbawcza skuteczność spisane słowa Bożego. Z tej racji w niniejszym artykule chcemy bardziej skoncentrować się na tym zagadnieniu. Jego centralne znaczenie odczytamy, analizując najpierw strukturę i spójność perykopy, by w dalszej kolejności zauważyć zobowiązujący dar słowa Bożego i możliwości jego zbawczej skuteczności w różnorodnym wykorzystaniu Pisma Świętego w Kościele.

1. KOMPOZYCJA I SPÓJNOŚĆ PERYKOPY

Analizowany tekst 2 Tm 3,14-17 rozpoczyna charakterystyczne przeciwstawne wyrażenie *sy de* („ty zaś”). W najbliższym kontekście pojawia się ono jeszcze dwukrotnie w 3,10 i 4,5. Na tej podstawie przyjmuje się jedność

¹ Zob. G. De Virgilio, *Ispirazione ed efficacia della Scrittura in 2 Tm 3,14-17*, *RiBl* 38 (1990), s. 485-494; P. Leks, „Słowo Twoje jest prawdą...” (J 17,17). Charyzmat natchnienia biblijnego, Katowice 1997, s. 84-87.

sekcji 3,10–4,8, po której następuje odrębny fragment listu zawierający osobiste uwagi i końcowe polecenia autora skierowane do Tymoteusza (4,9-18). Poza trzema częściami sekcji, które rozpoczyna wyrażenie *sy de*, należy wyodrębnić jeszcze jedną w 4,1-4 z uwagi na rangę wymienionych w niej napomnień². Na całą sekcję składają się więc cztery powiązane ze sobą części: 3,10-13; 3,14-17; 4,1-4 i 4,5-8. Skoncentrujmy się na wyodrębnionym z kontekstu interesującym nas fragmencie 2 Tm 3,14-17.

Pierwsze zdanie perykopy (w. 14-15) rozpoczyna zachęta do Tymoteusza, by trwał w tym „czego się nauczył i do czego jest głęboko przekonany” (w. 14a). Zachęta otrzymuje podwójną motywację (w. 14b-15). Pierwsza, zależna od przyczynowego „wiesz bowiem”, polega na autorytecie osób, od których Tymoteusz otrzymał wiarę (w. 14b), a druga na znajomości Pisma Świętego, które jest w mocy „pouczyć o zbawieniu przez wiarę w Chrystusie Jezusie” (w. 15ab). Na drugie zdanie perykopy (w. 16-17) składa się rozwinięcie poprzedniej motywacji w formie pouczenia o Piśmie Świętym co do jego natury (w. 16a) i pastoralnej użyteczności (w. 16b), które przechodzi w końcowe podkreślenie jego zbawczej skuteczności (w. 17)³. Tak ułożona treść perykopy pozwala na odczytanie w niej struktury chiastycznej⁴:

A. Zachęta (w.14a).

B. Motywacja (w. 14b-15):

1. otrzymana formacja (w. 14b),
2. znajomość i moc Pisma Świętego (w. 15ab).

B¹. Pouczenie (w. 16):

1. wewnętrzna wartość Pisma (w. 16a),
2. ich „użyteczność” pastoralna (w. 16b).

A¹. Zastosowanie (w. 17).

² Por. W.D. Mounce, *Pastoral Epistles* (WBC 46), Nashville 2000, s. 555.

³ Por. Ph.H. Towner, *The Letters to Timothy and Titus*, Grand Rapids 2006, s. 580.

⁴ F. Mosetto, *La Bibbia e il pastore. La Sacra Scrittura nelle Lettere Pastorali*, w: *Il deposito della fede. Timoteo e Tito*, red. G. De Virgilio, Bologna 1998, s. 116-117.

Interpretując powyższą strukturę łatwo zauważyć, że w centrum perykopy jest Pismo Święte w swej wewnętrznej mocy i skuteczności w porządku zbawienia (w. 15b.16a). To ono zapewnia trwanie w otrzymanym darze słowa Bożego (w. 14ab.15a), co winno przekładać się w osobistą zażyłość z nim (w. 17) oraz praktyczne wykorzystanie go w życiu Kościoła (w. 16b).

2. PISMO ŚWIĘTE W CENTRUM WYPOWIEDZI

Odwołując się do Pisma Świętego, autor Listu posługuje się wyrażeniem: *[ta] hiera grammata* (w. 15a), które nie występuje nigdzie w Nowym Testamencie, a w judaizmie hellenistycznym oznacza święte Pisma żydowskie⁵. Fakt użycia tego wyrażenia, zamiast technicznego określenia *grafē*, można wytłumaczyć zamiarem położenia specjalnego nacisku na Pismo Święte jako dokument spisany⁶. W odróżnieniu od nauk fałszywych nauczycieli (3,13) jedynie ono jest wyposażone w moc (Pisma są *ta dynamena*) zdolną do nauczania mądrości (*sofidzai*) prowadzącej do zbawienia (*eis sōtērian*: w. 15b). Autor przypomina przekonanie o zbawczej skuteczności słowa Bożego, które było bardzo żywe już w Starym Testamencie (por. np. Iz 55,10-11; Jr 23,29). Według niego mądrość Boża, źródło życia i poznania, zamieszkała w Izraelu poprzez Torę (por. np. Syr 24,23-34; 39,1-11; Ba 3,37-4,4), a Prawo Pana czyni mądrym człowieka prostego (Ps 19,8; 119,97-100). W tym przypadku nie chodzi jednak o jakąś wiedzę czysto ludzką czy ludzkie tylko poznanie, ale o mądrość Bożą, która prowadzi do zbawienia.

W kontekście Listów Pasterskich zbawienia nie należy rozumieć jedynie w sensie eschatologicznym jako życia wiecznego (por. 2 Tm 2,10; 4,18; Tt 3,7), ale jako

⁵ Por. C. Spicq, *Les Épîtres Pastorales*, Paris 1947, s. 374-375.

⁶ J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań-Warszawa 1979, s. 440.

rzeczywistość już obecną poprzez zbawcze dzieło Jezusa Chrystusa polegające na przemianie człowieka w „nowe stworzenie” i przeznaczenie go do chwały (por. 1 Tm 1,15; 2,4; 2 Tm 1,9; Tt 2,11.14; 3,5)⁷. W naszym tekście potwierdza to charakterystyczne dopowiedzenie: „przez wiarę w Chrystusie Jezusie” (w. 15b). Według niego nauczanie mądrości, równoznaczne z dostępem do zbawienia poprzez moc Pisma Świętego, nie jest mechanicznym skutkiem tylko ludzkiego działania, ale skutkiem wiary w Jezusa Chrystusa. To w Nim biblijna oferta zbawienia, diametralnej przemiany egzystencji człowieka, może okazać się skuteczna zgodnie ze zbawczą wolą Boga (por. np. Rz 10,4; 2 Kor 3,14-16; Łk 24,27.44; J 5,46)⁸.

Bezpośrednio do źródła wewnętrznej mocy Pisma Świętego nawiązuje również pouczenie zawarte w 3,16 rozpoczynające się od stwierdzenia: *pasa grafē theopneustos* („wszelkie Pismo od Boga natchnione”: w. 16a). Brak rodzajnika wydaje się przemawiać za sensem rozdzielczym: „wszelkie, każde Pismo”, a nie kolektywnym: „całe Pismo”⁹. Autor nie ma na uwadze ściśle ustalonego i ostatecznie zamkniętego kanonu ksiąg, a zwrot *pasa grafē* obejmowałby prócz pism Starego Testamentu także istniejące pisma Nowego Testamentu w perspektywie pełni objawienia (w. 15b) oraz normatywnej praktyki apostołskiej (w. 10a.14a). „Wszelkie Pismo” obowiązuje jednak istotny warunek: „jeśli to pismo jest natchnione przez Boga” (*theopneustos*)¹⁰. Większość argumentów przemawia za biernym („natchnione przez Boga”), a nie

⁷ F. Mosetto, *La Bibbia e il pastore*, s. 119-120.

⁸ S. Hareźga, *Droga Słowa Bożego od zrozumienia do inkultracji*, w: *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, przekł. i red. R. Rubinkiewicz, Warszawa 1999, s. 213.

⁹ Por. C. Marcheselli-Casale, *Le lettere pastorali. Le due lettere a Timoteo e la lettera a Tito* (*Scritti delle origini cristiane* 15), Bologna 1995, s. 775-776; H. Langkammer, *Listy Pasterskie. Tłumaczenie, wstęp i komentarz*, Lublin 2006, s. 125-126.

¹⁰ J. Stępień, *Listy do Tesaloniczan i Pasterskie*, s. 441.

czynnym („tchnące Bogiem”) rozumieniem przymiotnika *theopneustos*, jak z racji teologicznych chcą tego protestanci. Poprawniejsze jest również jego użycie w sensie przydawkowym: „wszelkie Pismo jako natchnione przez Boga”, a nie w sensie orzecznikowym: „wszelkie Pismo jest od Boga natchnione”¹¹. Jednak niezależnie od tego, czy *theopneustos* uznamy za przydawkę czy orzecznik, chodzi o Boski charakter Pisma Świętego, które „jako natchnione przez Boga” przekazuje Jego niezmiennie, zbawcze słowo, a przez to staje się bezcennym narzędziem w duszpasterskiej posłudze Kościoła.

3. TRWANIE W DARZE SŁOWA BOŻEGO

Z prawdą o Bożym źródle i wewnętrznej mocy Pisma Świętego łączy się nakaz wierności Bożemu objawieniu. Autor wyraża go w formie mocnej zachęty: *sy de mene* („ty zaś trwaj”: w. 14a). Użyte słowo *menō* oznacza postawę wytrwałej wierności w odniesieniu do przyjętej nauki (por. 1 Tm 2,15). Na taki sens wskazuje zdanie względne: „(...) w tym, czego się nauczyłeś” (w. 14a). Chodzi o trwanie w nauce zawierającej treści wiary, a przekazanej przez Pawła i innych świadków (por. 2 Tm 2,2), zarówno w formie „depozytu” wiary (*parathēkē*) jak i „zdrowej nauki” (*hygiainousa didaskalia*).

Pierwsze charakterystyczne dla Listów Pasterskich określenie Bożego objawienia jako *parathēkē* („depozyt”) należy traktować jako korelat *paradosis* – apostołskiego przekazu wiary¹². Termin ten nawiązuje do greckiej terminologii z zakresu prawa cywilnego stosowanej do spraw majątkowych i obrotu pieniężnego. Odniesiony do całokształtu apostołskiej tradycji oznacza powierzone

¹¹ Por. F. Masetto, *La Bibbia e il pastore*, s. 120-121; Ph.H. Towner, *The Letters*, s. 587-588.

¹² A. Jankowski, *Trwajcie mocno w wierze* (1 Kor 16,13). Wołanie Nowego Testamentu o prawowierność, Kraków 1999, s. 139.

do zachowania dobro w całej jego teologiczno-chrystologicznej treści składającej się na definitywne urzeczywistnienie zbawczego planu Boga w Jezusie Chrystusie (por. 1 Tm 1,15; 6,20; 2 Tm 1,12.14)¹³. Z terminem *parathēkē* wiąże się w Listach Pasterskich drugie określenie słowa Bożego jako *didaskalia* („nauka”), które najczęściej występuje w metaforycznej syntagmie „zdrowa nauka” (*hygiainousa didaskalia*)¹⁴. Jej przedmiotem jest nie tyle głoszenie doktryny, co raczej porządek w Kościele i „pobożne” życie (*kat’eusebeian*: por. 1 Tm 6,3) według zasad opartych na Chrystusowej Ewangelii. Taki jest bowiem ostateczny cel przekazywania apostolskiej *paradosis/parathēkē*, czego wymaga egzystencjalna orientacja życia, tak by mogło dojść w nim do aktualizacji Ewangelii. Staje się to za sprawą „nauki” (*didaskalia*), która przeradza się w instrukcję odnoszącą się do konkretnych aspektów życia codziennego¹⁵.

Tymoteusz zachęcony do dalszego trwania w tak bogatym darze słowa Bożego (por. 1 Tm 4,16; 2 Tm 1,14), równocześnie winien uświadomić sobie do czego dał się tak głęboko przekonać (*epistōthēs*: w. 14a). Dodatkową motywacją do tego jest najpierw odwołanie się do otrzymanej formacji, a dokładnie do osób za nią odpowiedzialnych (w. 14b). Używając zaimka w liczbie mnogiej *paratinōn*, autor nawiązuje do formacji apostolskiej, jaką Tymoteusz otrzymał od Pawła, ale także do wielu innych „świadków” wiary, którzy mieli w niej udział (por. 2 Tm 2,1-2; 3,10-11). Fundamenty pod tę formację dało jednak wychowanie religijne Tymoteusza w domu rodzinnym. Wcześniej w modlitwie dziękczynnej autor nawiązał już do tego wychowania, wspominając „szczerą wiarę” jego

¹³ J. Gnilka, *Teologia Nowego Testamentu*, tłum. W. Szymona, Kraków 2002, s. 458-459.

¹⁴ 1 Tm 1,10; 2 Tm 4,3; Tt 1,9; 2,1. Czasownik *hygiainō* („być zdrowym”, „uzdrawiać”) występuje też ze słowem *logos* (1 Tm 6,3; 2 Tm 1,13) i *pistis* (Tt 1,13; 2,2). Ponadto w Tt 2,8 z rzeczownikiem *logos* występuje analogiczny przymiotnik *hygiēs*.

¹⁵ P. Iovino, *Il deposito della fede e la sana dottrina*, w: *Il deposito della fede*. Timoteo e Tito, red. G. De Virgilio, Bologna 1998, s. 174-175.

babki Lois i matki Eunice (2 Tm 1,5), która stała się również jego udziałem. Teraz podkreśla jedynie skutek tego wychowania w postaci znajomości Pisma Świętego (w. 15a). Emfaticzne wyrażenie „od dziecka” wskazuje na żydowski system edukacji Pisma zarówno w rodzinie jak i w synagodze, który z racji przyjęcia wiary w Chrystusa, stał się umiejętnością czytania i rozumienia Pisma z perspektywy chrystologicznej (w. 15b)¹⁶.

Znajomość Pisma Świętego, za którą stoi środowisko rodziny, kontakt z apostołską *parathēkē* Pawła apostoła oraz zdrową nauką wielu świadków Chrystusowej Ewangelii, zapewnia Tymoteuszowi żywe i owocne trwanie w darze słowa Bożego. Każdy, kto na jego wzór chce czynić podobnie, winien pamiętać o uczeniu się prawdy Bożej nie tylko na podstawie przekazu wiarygodnych świadków, ale również w oparciu o żywą praktykę poznawania Pisma Świętego, by odnajdować w niej Chrystusa – Mądrość wiodącą ku zbawieniu.

4. UŻYTECZNOŚĆ PISMA ŚWIĘTEGO

Na końcu analizowanej perykopy do głosu dochodzi jeszcze prawda o pastoralnej użyteczności Pisma Świętego w Kościele. Dlatego do świadectwa o jego natchnieniu przez Boga (w. 16a) autor dołącza stwierdzenie, że jest ono „przydatne, użyteczne” (*ōfelimos*: w. 16b). Przeciwnie „głupie dociekania” fałszywych nauczycieli są „bezużyteczne i puste” (Tt 3,9). W świetle nowotestamentalnych paraleli użyteczność Pisma należy rozumieć w sensie religijnym i duchowym¹⁷. W rzeczywistości to ono służy duchowemu rozwojowi chrześcijan.

Wymaga to jednak osobistego wykorzystania zbawczej użyteczności Pisma, co w tekście 2 Tm 3,16b ukonkretniają chiastycznie ułożone terminy (a, b, b¹, a¹): *didaskalia* („na-

¹⁶ Por. C. Marcheselli-Casale, *Le lettere pastorali*, s. 764-765.

¹⁷ Por. np. Mt 16,26; J 6,63; 1 Kor 13,3.

uczanie”), *elegmos* („odpieranie zarzutów”), *epanorthōsis* („poprawianie”) i *paideia en dikaiosynē(i)* („wychowanie w sprawiedliwości”)¹⁸. Pierwszy i ostatni termin odnoszą się do pozytywnych działań. Na pierwszym miejscu autor wymienia nauczanie odnoszące się praktycznie do konkretnych aspektów ludzkiego życia, ale oparte na apostoelskiej Tradycji i Piśmie Świętym¹⁹. Ostatnie wyrażenie, jakby podsumowując wcześniejsze, podkreśla że nauczanie należy jednak widzieć w kontekście całego chrześcijańskiego wychowania, jakie realizuje się w rodzinie i wspólnocie Kościoła. Chrześcijańska *paideia* jako dzieło zarówno ludzkie jak i Boże, winna korzystać ze słowa Bożego, które służy wychowaniu „w sprawiedliwości”, czyli w duchu Chrystusowej wierności Bogu i Jego woli²⁰.

Pismo Święte użyteczne jest również do pasterskich działań w konfrontacji z błędami doktrynalnymi i moralnymi, na co szczególnie uwrażliwiają Listy Pasterskie²¹. Taką wymowę mają centralne terminy analizowanego wersetu 2 Tm 3,16b. Najpierw mowa jest o *elegmos*, czyli „odpieraniu zarzutów”, albo jak niektórzy tłumaczą „przekonywaniu” błądzących. Bardziej pozytywną wymowę ma kolejny termin *epanorthōsis*, który oznacza „poprawianie, korygowanie”, ale zawsze w duchu łagodności i cierpliwości, z nadzieją, że Bóg da wrogo usposobionym „nawrócenie do poznania prawdy” (por. 2 Tm 2,25; 4,2).

Wykorzystanie Pisma Świętego w wymienionych działaniach pastoralnych prowadzi do ukształtowania prawdziwego chrześcijanina – „człowieka Bożego” (w. 17; por. 1 Tm 6,11). Jego charakterystyczną cechą staje się przysposobienie do czynienia dobrze, potwierdzone go-

¹⁸ F. Mosetto, *La Bibbia e il pastore*, s. 122.

¹⁹ W pierwszym rzędzie jest to obowiązek pasterza i stanowi jego podstawowe zadanie. Por. Rz 12,7; Ef 4,11; 1 Tm 4,16; 2 Tm 3,10.

²⁰ W listach pasterskich „sprawiedliwość” rozpoczyna wykaz cnót, jakie winny charakteryzować pasterza i chrześcijanina. Por. 1 Tm 6,11; 2 Tm 2,22; Tt 2,12.

²¹ Por. 1 Tm 5,20; 2 Tm 2,25; 4,2; Tt 1,9.13.

towością (*artios*) do tego i odpowiednimi kwalifikacjami (*eksērtismenos*)²². W pierwszym rzędzie dotyczy to pasterzy Kościoła, którzy przykładając się do lektury i studium Pisma Świętego, jego wyjaśniania i aktualizacji (1 Tm 4,13), zapewniają Kościołowi bycie „filarem i podporą prawdy” w świecie (1 Tm 3,15). Od wysiłku i pracy w tym kierunku zależy ich duchowy postęp i sukces w pasterskiej posłudze, a miarą tego zawsze będzie zbawienie siebie i wszystkich, którzy z tej posługi korzystają (1 Tm 4,15-16), stając się prawdziwie „ludźmi Bożymi” (2 Tm 3,17).

Sommario

Nella Seconda Lettera a Timoteo si legge il passo più rilevante di tutto il Nuovo Testamento circa il rapporto tra Sacra Scrittura e azione pastorale (2 Tm 3,14-17). In questo testo l'accento è posto, più che sulla ispirazione, sulla efficacia della Parola di Dio scritta nella vita del credente e sulla sua utilità nel ministero pastorale. L'analisi da noi realizzata ci lascia di rivisitarlo sotto questo profilo. Il brano si articola in due frasi nella struttura chiasmica: A (v. 14a), B (v. 14b-15), B¹ (v. 16), A¹ (v. 17). Dopo questa l'analisi la riflessione si concentra sul ruolo delle Scritture, sulla loro efficacia formativa in ordine alla vita cristiana e sulla missione dei pastori della Chiesa.

Ks. Stanisław Hareźga
ul. Ks. J. Popiełuszki 4
37-700 Przemyśl

Ks. STANISŁAW HAREŹGA (ur. 1949), kierownik katedry proforystyki biblijnej INB KUL. Ostatnio opublikował książkę: *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła w Polsce*, Tarnów 2007.

²² H. Langkammer, *Listy Pasterskie*, s. 126.